

بررسی اندیشه‌های امام خامنه‌ای (مدظله) در مدیریت سرمایه‌های فکری و دانشی در کشور و مقایسه تطبیقی با مدل‌های موجود

رضا حسنوی¹، علی قنبری نسب²، رضا شعبانزاده³، محمد حسن عطایی⁴ و فیروز رنجبر⁵

چکیده

در آستانه هزاره سوم، مدیریت سرمایه‌های فکری و دانشی به عنوان یک نیاز استراتژیک برای مؤسسات، سازمان‌ها و نهادهای فرماتی مطرح است، زیرا تضمین کننده برتری‌های بلند مدت برای سازمان‌ها، جوامع و میزان بهره‌گیری آنها از سرمایه‌های انسانی، فکری و اطلاعاتی است. مدیریت سرمایه‌های فکری نه تنها سازمان را قادر می‌سازد که مزیت رقابتی برست آورد، بلکه ابزار سودمندی را برای ارتقاء عملکرد سازمان‌ها ارائه می‌دهد. هدف از انجام مقاله حاضر، بررسی دیدگاه‌ها و اندیشه‌های مقام معظم رهبری (مدظله) در زمینه مدیریت سرمایه‌های فکری و مدیریت دانش می‌باشد. از لحاظ روش‌شناسی پژوهش حاضر توصیفی-تعلیلی بوده و درصدد است تا با بهره‌گیری از رویکرد تعلیل مبتوا به بررسی بیانات و نظرات مقام معظم رهبری (مدظله) درباره مدیریت سرمایه‌های فکری بپردازد و به مقایسه تطبیقی آن با مدل‌های موجود بپردازد. نتیجه تحقیق نشان می‌دهد با توجه به شرایط و رویکردهای مدیر درباره سرمایه فکری در سراسر جهان، مقام معظم رهبری (مدظله) نیز با بینش عمیق و آینده‌نگری، راه‌ها و خطوط اصلی مدیریت دانش و سرمایه‌های فکری و بهبود وضعیت دانش و علم را در کشور ترسیم نموده‌اند. این خطوط در ارتباط با فرایند مدیریت سرمایه‌های فکری و با وجود ابزارهایی همچون رویه‌های، دانش بومی و آموزه‌های دین مبین اسلام می‌تواند به یک مدیریت دانش مطلوب و بر اساس چشم‌انداز علمی کشور و طبق دیدگاه‌های عمیق رهبر معظم انقلاب (مدظله) منجر گردد.

واژگان کلیدی: مقام معظم رهبری (مدظله)، سرمایه‌های فکری، دانش بومی، مدیریت دانش.

کلیات

بیان مسأله

ما در دنیایی زندگی می‌کنیم که به دلیل روند جهانی شدن، دچار تغییرات سریع و اجتناب‌ناپذیری است. سازمان‌های نوین، اهمیت بیشتری جهت درک، انطباق‌پذیری و مدیریت تغییرات محیط پیرامون قائل شده‌اند و در کسب و به کارگیری دانش و اطلاعات روزآمد به منظور بهبود عملیات و ارائه خدمات و محصولات مطلوب‌تر به بهره‌برداران پیشی گرفته‌اند. چنین سازمان‌هایی نیازمند بکارگیری سبک جدیدی از مدیریت به نام مدیریت دانش می‌باشند (قربانی، 1388: 48). سازمان‌ها برای انجام مأموریت‌ها و دستیابی به اهداف خود دارای منابع و دارایی‌های متعددی می‌باشند. برخی از این منابع و دارایی‌ها بسیار ارزشمند و استراتژیک هستند که برای کسب مزیت رقابتی سازمان نقش محوری دارند. دانش برای تمام سازمان‌ها از جمله این منابع و دارایی‌ها است، به طوری که صاحب‌نظران، دانش را جایگزین نهایی تولید، ثروت و سرمایه پولی می‌دانند (Toffler, 1990). در واقع دانش تنها منبعی در سازمان است که در اثر استفاده، نه تنها ارزش آن کاسته نشده، بلکه بر ارزش آن نیز افزوده می‌شود (Glaser, 1998).

این روزها دانش بیشترین ارزش را در سازمان‌ها دارد (Brito et al, 2010, 127) و موفقیت شرکت‌ها در قرن 21 با توجه به بازارهایی که هر روز رقابتی‌تر می‌شوند منوط به استفاده از دانشی است که شرکت‌ها در فرایندهای کلیدی خود بدان نیاز دارند (Ndlela et al, 2001, 152). در این میان سازمان‌هایی که درجه بالایی از خلاقیت و عملکرد کاری دارند دانش خود را به صورت اثر بخشی مدیریت می‌کنند (Cardoso, 2010, 323).

¹ عضو هیأت علمی مجتمع مدیریت و فن‌آوری‌های نرم، دانشگاه صنعتی مالک اشتر.

² عضو هیأت علمی مجتمع آمایش و پدافند غیرعامل، دانشگاه صنعتی مالک اشتر.

³ کارشناس ارشد امور دفاعی، مجتمع آمایش و پدافند غیرعامل، دانشگاه صنعتی مالک اشتر: MH.Ataee@yahoo.com

⁴ کارشناس ارشد امور دفاعی، مجتمع آمایش و پدافند غیرعامل، دانشگاه صنعتی مالک اشتر.

⁵ کارشناس ارشد امور دفاعی، مجتمع آمایش و پدافند غیرعامل، دانشگاه صنعتی مالک اشتر.

در سال‌های اخیر به دلیل تغییرات در ساختار رسمی سازمان‌ها، رشد فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و رقابت فزاینده در اقتصاد جهانی، توسعه شبکه‌های دانش در سازمان‌ها اهمیت شایانی یافته است. شبکه‌های دانش می‌تواند در شکل‌های متنوعی مانند تیم‌های پروژه‌ای، گروه‌های تحقیقاتی، شبکه‌های پیشنهادات، انجمن‌های حرفه‌ای، انجمن‌های تجربی، گروه‌های حمایتی و غیره نمود پیدا کند. آگاهی از عملکرد شبکه‌های دانش به معنی دقیق کلمه، ابزاری مهم برای بقای فرد در سازمان محسوب می‌شود (Johnson, 2009). ظهور نوآوری دانش نه تنها سازمان را قادر می‌سازد که مزیت رقابتی بدست آورد، بلکه ابزار سودمندی را برای ارتقاء عملکرد سازمان‌ها ارائه می‌دهد. هدف عمده مدیریت دانش ایجاد و سازماندهی محیطی است که در آن افراد خود را توسعه داده یا یکدیگر تبادل دانش نموده، دانش دیگران را با خود ترکیب کرده و نهایتاً به کار بندند (سروری اشلیکی، 1391: 3). ایده‌های مدیریت دانش باید هنگام تدوین استراتژی یک سازمان مورد توجه قرار گیرند و در آن نقش داشته باشند. مدیریت دانش، فرآیندی است که به سازمان‌ها در شناسایی، گزینش، سازماندهی، انتشار (انتقال) اطلاعات و تخصص‌های مهم که بخشی از حافظه سازمانی هستند و غالباً بصورت ساختار نیافته در سازمان وجود دارند، کمک می‌نماید.

در این راستا نیز مقام معظم رهبری (مدظله) در بیانات خود بر این موضوع که پیشرفت کشور، حرکت در مسیر علمی و اکتساب دانش ضرورتی اجتناب ناپذیر است، بارها تأکید داشته‌اند. ایشان مقوله مدیریت دانش و سرمایه فکری و فرایندهای لازم جهت تحقق این مهم را نیز در خلال رهنمودهای خود به خوبی تبیین کرده‌اند.

در مقاله حاضر، ضمن تعریف و تبیین موضوع، به مطالعه پژوهش‌های تجربی در زمینه نقش مدیریت دانش در نوآوری سازمان و تشریح نتایج این تحقیقات پرداخته خواهد شد. همچنین با واکاوی اندیشه‌های مقام معظم رهبری (مدظله) در خصوص مدیریت سرمایه‌های فکری و دانشی، به دنبال تطابق آنها با مدل‌های موجود در کشورهای توسعه یافته جهان است. بدین منظور در گام اول به مرور پیشینه موضوع و بیان روش تحقیق پرداخته و پس از آن ادبیات نظری تشریح و در نهایت اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله) تبیین و سپس به نتیجه گیری پرداخته می‌شود.

پیشینه تحقیق

در ارتباط با مدیریت سرمایه‌های فکری و دانش مطالعات و پژوهش‌های گسترده‌ای در دو حوزه‌ی داخلی و خارجی صورت پذیرفته است که به نمونه‌هایی از آن در جدول زیر اشاره شده است.

جدول شماره (1): پژوهش‌های مرتبط با موضوع پژوهش

حوزه	مؤلف	سال	نوع	عنوان	هدف پژوهش
داخلی	عباسی	1386	مقاله	مروری بر مدل‌های پیاده سازی مدیریت دانش در سازمان‌ها	به توصیف، تحلیل و ارزیابی مدل‌های پیشنهادی مدیریت دانش در سه حوزه یعنی مدل‌های طبقه‌بندی دانش، سرمایه فکری و ساختار اجتماعی پرداخته و چند نمونه از مدل‌های پیاده سازی نظام مدیریت دانش در سازمان‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.
	رضایان و همکاران	1388	مقاله	بررسی الگوهای استراتژی مدیریت دانش و استراتژی دانش در سازمان‌ها	به بررسی و تبیین ضرورت‌ها، کارکردها و الگوهای مربوط به این دو مفهوم و بیان تفاوت‌های آنها در سازمان‌ها پرداخته و سپس الگوهای استراتژی مدیریت دانش و الگوهای استراتژی دانش با استفاده از منابع دست اول بررسی شده است.
	نعمتی شمس آبادی	1393	مقاله	از مبانی نظری تا نظریه‌های مدیریت دانش: بسط مدل مفهومی تأثیرپذیری مدیریت دانش از تئوری دانش	به تبیین چگونگی تأثیرپذیری مدیریت دانش از مبانی نظری مدیریت دانش و ترسیم خط سیر این تأثیرپذیری پرداخته است.
خارجی	کلاردینال و	2001	مقاله	طبقه بندی دانش، منابع و علوم بر مبنای نوآوری	بیان می‌کند که مدیریت دانش در سازمان با استفاده از دانش‌های نهان سازمان، میزان نوآوری در سازمان را افزایش می‌دهد

حوزه	مؤلف	سال	نوع	عنوان	هدف پژوهش
	سید علی حسینی	2008	مقاله	نوآوری سازمانی به عنوان بخشی از مدیریت دانش	هر یک از شاخص‌های مدیریت دانش را به صورت کرده و نشان داد هر یک از شاخص‌های مدیریت دانش بطور جداگانه منجر به اثربخشی بالاتر سازمان می‌گردند
	سید علی حسینی	2012	مقاله	یک دیدگاه فرآیندی در مدیریت دانش	به بررسی روش‌های مختلفی که یک فرآیند تاکنون در عمل و تحقیق در مدیریت دانش به صراحت یا بطور ضمنی نمایش داده است می‌پردازد و بیان می‌کند که چگونگی تفکر درباره فرآیند ممکن است در آینده مدیریت دانش را بهبود ببخشد.

روش تحقیق

این پژوهش از نظر روش‌شناسی توصیفی-تحلیلی بوده و با بکارگیری تکنیک تحلیل محتوا سعی گردیده است تا با بررسی مبانی نظری مدیریت دانش، به تحلیل محتوایی اندیشه‌های مقام معظم رهبری (مدظله)، پرداخته شود. در این تکنیک که امروز در تمامی زمینه‌های علوم اجتماعی و انسانی کاربرد یافته و مورد استفاده پژوهشگران قرار می‌گیرد، در ابتدا مضامین نهفته در محتوای داده‌ها استخراج و سپس هر یک از آنها بر حسب خصوصیات مورد نظر تحلیل می‌گردد. اطلاعات و داده‌های مورد نیاز این پژوهش از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای و همچنین بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) در مناسبت‌های گوناگون گردآوری شده است (مراذپی، 1391، 43).

مبانی نظری

سازمان‌های خصوصی و دولتی و محیطی که این سازمان‌ها در آن فعالیت می‌کنند، به شدت تغییر یافته‌اند. سازمان‌ها ناگزیرند به منظور سازش با محیط در حال تغییر و پر از رقابت، در ساختار خود تجدیدنظر کنند و نیاز دارند که در مقابل تغییرات محیط، انعطاف‌پذیری بیشتری نسبت به گذشته از خود نشان دهند و همچنین نیاز به شیوه‌های پیچیده‌تری دارند تا بتوانند سرمایه‌های دانشی خود را مدیریت کنند (Dorine, 2002). آنها مجبورند که چرخه دانش خود را (مراحل تولید و انتشار دانش) به طور مؤثر کنترل کنند و همچنین از فرایندهای اجتماعی که به ایجاد دانش منجر می‌شوند، حمایت مؤثرتری به عمل آورند. سازمان‌های جدید می‌دانند که: (1) قسمت عمده سرمایه‌های علمی آنان به شکل دانش ضمنی (دانشی که افراد از طریق تجربه و در حین کار به دست می‌آورند و به صورت مکتوب و مستند در نیامده‌اند) در دسترس آنان است که این شکل دانش نیازمند حمایت بیشتری از سوی سازمان است. (2) نیازمند مکانیسم‌های منسجمی هستند که ترویج و مبادله دانش سازمانی را تسهیل کند. (3) نیازمند انطباق فرایندهای کاری سازمان با ویژگی‌های خاص استفاده‌کنندگان از دانش (مانند جایگاه فرد در سازمان، شایستگی‌های فرد، سبک شناختی و علائق و انگیزه‌های فرد) می‌باشد، تا کیفیت کاری افراد را به حداکثر ممکن برسانند (صیف و همکاران، 1384: 174).

راهبرد مدیریت دانش رویکردی است که یک سازمان برای ایجاد، ذخیره، به‌کارگیری و انتقال دانش به کار می‌گیرد. راهبردهای مدیریت دانش بسیار متنوع بوده و این تنوع به اقتضایی بودن آنها اشاره می‌کند. به عبارتی تنوع راهبرد مدیریت دانش ناشی از تأکیدی است که هر یک از آنها بر جنبه‌های مختلف دانش دارند.

چوی و لی⁶ (2003) با توجه به دو محور توجه و تمرکز بر دانش پنهان و توجه و تمرکز بر دانش آشکار در سازمان‌ها، چهار راهبرد مدیریت دانش را در حوزه کاربرد دانش پیشنهاد کرده‌اند که عبارت است از:

- 1- راهبرد انسان محور: توجه زیاد به دانش پنهان و توجه کم به دانش آشکار
- 2- راهبرد پویا: توجه زیاد به دانش پنهان و آشکار
- 3- راهبرد سیستم محور: توجه کم به دانش پنهان و توجه زیاد به دانش آشکار
- 4- راهبرد منفعل: توجه کم به دانش پنهان و آشکار (ایزدیان و همکاران، 1392: 67).

⁶ Choi & Lee

تحقیقات و مطالعات انجام شده در سازمان‌هایی که مدیریت دانش پایه و اساس اصول سازمانی را تشکیل می‌دهند بیشترین موارد بهره‌گیری سازمان‌ها را به قرار زیر تعیین کرده‌اند:

(1) کسب و اشتراک دانش

(2) مهارت آموزی و یادگیری سازمانی

(3) ارتباط بهینه با مشتریان

(4) ایجاد مزیت رقابتی

درحقیقت مدیریت دانش کارآمد، منجر به کاهش خطاها و دوباره‌کاری‌ها می‌شود، سرعت حل مسائل و تصمیم‌گیری‌ها را افزایش می‌دهد، کاهش هزینه‌ها را در پی دارد، تفویض اختیارات بیشتر به اعضاء موجب روابط اثربخش‌تر و خدمات مطلوب‌تر به مشتریان خواهد شد (ازدری، 1388).

مدیریت دانش

تعریف مدیریت دانش کار آسانی نیست. نویسندگان مختلف از دیدگاه‌های مختلف و با رویکردهای متفاوت به تعریف مدیریت دانش پرداخته‌اند. از دیدگاه رابیتز مدیریت دانش، شامل همه‌ی روش‌هایی است که سازمان، دارایی‌های دانشی خود را اداره می‌کند که شامل چگونگی جمع‌آوری، ذخیره‌سازی، انتقال، بکارگیری، به روز سازی و ایجاد دانش است. گراور و مدهاوم نیز مدیریت دانش را مدیریت صریح و سیستماتیک دانش حیاتی و فرایندهای مربوط به ایجاد، سازماندهی، انتشار و استفاده و اکتشاف دانش تعریف کرده‌اند. پرز معتقد است مدیریت دانش عبارت است از گردآوری دانش، قابلیت‌های عقلانی و تجربیات افراد یک سازمان و ایجاد قابلیت‌های برای آنها به عنوان یک سرمایه سازمانی. نیومن بر این باور بود که مدیریت دانش مجموعه‌ای از پدیده‌هایی است که پدیدآوری، اشاعه و بکارگیری دانش ذهنی و عینی در یک سازمان را در بر می‌گیرد (منصور دهقان نجم، 1388: 48-49).

طبیعی است که مدیریت دانش اثربخش، مدیریت دانشی است که به علم و عمل به صورت توأمان توجه دارد. در حال حاضر قلمرو مطالعات مدیریت دانش به عنوان یک رشته علمی در دانشگاه‌ها وجود دارد و گستره کارکرد مدیریت دانش در حال تبدیل شدن به یک فعالیت تخصصی و حرفه‌ای است (نعمتی شمس آباد، 1393: 3).

تلاش مدیریت دانش در آشکار کردن سرمایه‌های ضمنی و ناملموس و بکاربردن آنها برای بقای سازمان و مزیتی در عرصه رقابت سازمانی است.

- توانایی ارزیابی تصمیمات گرفته شده بر روی منابع ضمنی و مفهومی سازمان

- هدایت دیدها به سوی مشکلات موجود و کمک به فهم دقیق از واقعیت‌ها

- فراهم ساختن شرایط و لوازم تجزیه و تحلیل موقعیت

- توسعه دادن معیارهایی برای اندازه‌گیری موقعیت

- سازگاری با سیستم و منابع موجود برای حل کردن مسایل و چالش‌ها

- توانایی رمزگذاری به وسیله زبان سازمانی تا بتوان آن را برای هر زمانی که لازم باشد بکار برد.

مدیریت دانش باید به مدیران این توانایی را بدهد تا منابع دانش را بشناسند و عقاید عملی را که قابل اجرا شدن هستند را تحریک کنند (رمضانی، 1383).

سیر تطور مدیریت دانش

مدیریت دانش و بحث دانش موضوع تازه‌ای نیست و حتی در ادبیات کشور خودمان شواهد خوبی از این مسأله در دست داریم، اما بحث مدیریت دانش به صورت نوین آن، از دهه 90 میلادی مورد توجه قرار گرفت و از آن زمان تاکنون یکی از مباحث قابل توجه در

مدیریت بوده و نویسندگانی مانند پیتر سنگه، پیتر دراگر، آلوین و هایدی تافلر، نوناکاو تاکیوچی بر اهمیت توجه هوشمندانه به دانش تاکید کرده‌اند.

اولین بار پیتر دراگر⁷ (1964) اصطلاح کارکنان دانشی را ابداع کرد. پتر سنگه⁸ در سال 1990 اصطلاح سازمان یادگیرنده را مطرح کرد، سازمانی که از تجارب گذشته ذخیره شده در سیستم‌های حافظه سازمانی یاد می‌گیرد. لئونارد بارتون⁹ (1995) مورد چاپال استیل را به عنوان یک داستان موفقیت مدیریت دانش مستند کرد. مطالعه نونکا و تکچی¹⁰ (1995) نشان داد که چگونه دانش در سازمان‌ها خلق، استفاده و تسهیم می‌شود و چگونه چنین دانشی به توزیع نوآوری کمک می‌کند.

شکل 1: مراحل توسعه مدیریت دانش (Dalkir, 2005,14)

شماری از محققان با درک اهمیت سنجش سرمایه های فکری، به اهمیت روزافزون دانش سازمانی به عنوان یک دارایی سازمانی پی بردند. نقاط زمانی در مسیر پیشرفت فن آوری مدرن، دیدگاه دیگری را درباره تاریخچه مدیریت دانش نشان می‌دهد. آغاز صنعتی شدن در سال 1800، فن آوری های حمل و نقل در سال 1850، ارتباطات در سال 1900، رایانه ای شدن در دهه 1950، دنیای مجازی شدن در اوایل دهه 1980 و تلاش های اخیر در فن آوری های شخصی سازی در سال 2000 (غنی زاده، 1385).

مراحل مدیریت دانش

مدیریت دانش شامل مراحل زیر می‌گردد:

- تولید و خلق دانش: دانش ابتدا از طریق تجربیات و مهارت‌های کارکنان نشأت می‌گیرد. بعبارت دیگر، در زمانی که افراد در پی یافتن نحوه انجام کار هستند. در واقع دانش خلق می‌کنند. چنانچه این دانش نتواند در درون سازمان ایجاد شود آن را از بیرون وارد خواهند کرد.
- انباشت دانش: دانش تولید شده باید در همان شکل خام خود در پایگاه داده ذخیره شود. بسیاری از سازمان‌ها تدابیر لازم را از طریق طراحی سیستم‌های اطلاعاتی و سیستم‌های انباشت داده در این راستا اندیشیده‌اند.
- پالایش دانش: دانش جدید باید در بستری قرار گیرد که براحتی قابل دسترس باشد تا بتوان استفاده مناسبی از آن بعمل

⁷ Peter Drucker

⁸ Peter Senge

⁹ Leonard Barton

¹⁰ Nonaka & Takchy

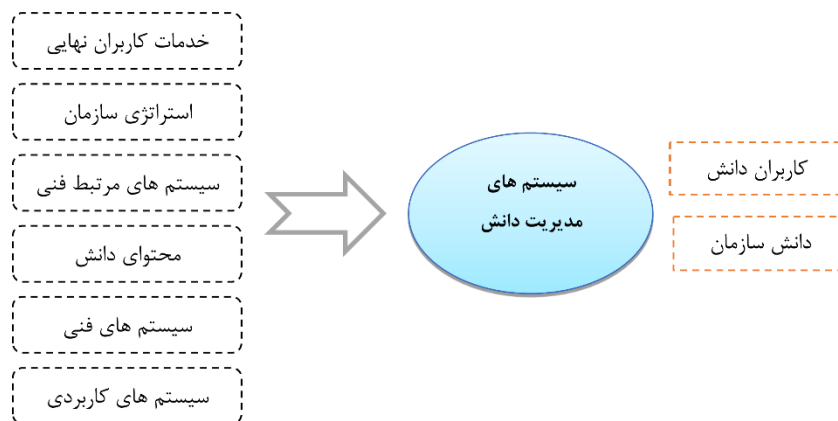
- آورد. در این مرحله است که دانش ضمنی وارد صحنه شده و همراه با دانش آشکار مورد پالایش قرار می‌گیرد.
- ذخیره دانش: کدبندی دانش (آشکار و نهان) ضمنی به قابلیت دسترسی به دانش و ذخیره مناسب آن جهت استفاده‌های لازم کمک می‌کند.
 - مدیریت و اداره دانش: مانند یک کتابخانه، دانش نیز باید بروز نگه‌داشته شود و مورد بازرسی و تجدید نظر قرار گیرد.
 - انتشار و توزیع دانش: دانش باید به شکل و فرمت مناسبی برای کسانی که نیاز به آن دارند، در دسترس قرار گیرد. در این رابطه تکنولوژی‌های جدید مانند گروه افزارها، اینترنت، اینترانت، سیستم‌های پشتیبانی تصمیم و سیستم‌های اطلاعات مدیریت سازمان را در انتشار اطلاعات یاری می‌دهند (شائمی برزگی، 1384).

مروری بر مدل‌های مدیریت دانش

بطور کلی مدل‌های مدیریت دانش را می‌توان به سه مدل اصلی شامل ساختار نظام‌های مدیریت دانش، شبکه‌ای و مخزنی، مدل مرجع مدیریت دانش تقسیم بندی نمود. در ادامه مدل‌های مذکور تشریح و تبیین شده است.

الف: مدل کلی ساختار نظام‌های مدیریت دانش

این مدل نمای گسترده‌ای از نظام‌های مدیریت دانش را ارائه و نشان دهنده وابستگی بالای اینگونه نظام‌ها بر تعاملات بین افراد است. براساس این مدل نظام‌های مدیریت دانش بوسیله استراتژی سازمان شکل می‌گیرد و در نتیجه چگونگی تبدیل این استراتژی‌ها به دانش سازمانی را تسهیل می‌کند. کاربران دانش خود را به نظام می‌افزایند و در مقابل با تقویت دانش خود، از این نظام منتفع می‌شوند. علاوه بر این، نظام‌های مزبور با در اختیار گذراندن امکان دسترسی به دانش، این مهم را برای کاربران فراهم می‌کنند که دسترسی به نظام‌های فنی نیز فراهم شود. نظام‌های مالی و منابع انسانی برگرفته می‌شوند. در چنین نظام‌هایی از مدیریت دانش، محتویات و اطلاعاتی که وارد نظام می‌شوند، مورد بررسی قرار می‌گیرند تا از صحت امنیت و قابلیت دسترسی آنها اطمینان حاصل شود. لذا آخرین خروجی و کاربرد نهایی نظام‌های مدیریت دانش، حمایت کارآمد و اثربخش از گروه دانش است. این گروه دانش، عبارت است از کاربران نهایی نظام و اولویت‌های کلی دانش سازمان. مهمتر از هرچیز اینکه، نظام‌های مدیریت دانش بدون توجه به جایگاه سازمانی افراد، ارتباط تنگانی بین آنها ایجاد می‌کنند (Debowski, 2006). شکل زیر ساختار کلی نظام‌های مدیریت دانش را نشان می‌دهد.

شکل 2: مدل ساختاری مدیریت دانش

ب: مدل‌های شبکه‌ای و مخزنی

فن‌آوری‌های جدید به سازمان‌ها اجازه می‌دهند که نظام مدیریت دانش را اجرا کنند، نظامی که به کمک آن بتوانند اطلاعات ساختار نیافته را ذخیره و منتشر سازند. در این رابطه در برخی متون دو نوع مدل برای پیاده‌سازی نظام مدیریت دانش پیشنهاد شده است.

* مدل شبکه‌ای که از راهنماها و فن‌آوری‌های ارتباطی استفاده می‌کند تا صاحبان دانش را با استفاده‌کنندگان دانش پیوند دهد

* مدل‌های مخزنی که از فن‌آوری اطلاعات جهت به دست آوردن، سازماندهی، ذخیره و توزیع دانش عینی سازمان استفاده می‌کنند.

برای درک تمایز بین این دو رویکرد باید طبیعت دانش سازمانی را مورد توجه قرار داد. نظام‌های مدیریت دانش شبکه‌ای از انتقال هر دو نوع دانشی (عینی - ضمنی) حمایت می‌کنند، اما به نظر می‌رسد این مدل‌ها برای دانش ضمنی مناسب‌تر هستند. نظام مدیریت دانش شبکه‌ای قصد تدوین دانشی را که توسط خبرگان در یک سازمان به دست آمده ندارد، بلکه تلاش دارد راهنمایی برای این دانش ایجاد کند. این امر سبب می‌شود دانش مرتبط با سازمان تعریف شود، دارندگان دانش در هر حوزه مشخص شوند و این امر منجر به ایجاد راهنمایی قابل جستجو برای کمک به دیگران در سازمان شود. اجزاء دیگر نظام مدیریت دانش شبکه‌ای مجموعه‌ای غنی از ابزارهای ارتباطی و همکاری‌هایی برای پشتیبانی، توزیع و به اشتراک‌گذاری دانش می‌شود. در مدل مخزن، دانش به عنوان یک شیء تلقی می‌شود که می‌تواند گردآوری، ذخیره و منتشر شود. نظام مدیریت دانش مبتنی بر این مدل بر دانش عینی سازمانی تأکید دارد و دانش به شکل قابل مشاهده‌ای به تصرف در می‌آید (عباسی، 1386: 11).

ج: مدل مرجع مدیریت دانش

در سال‌های اخیر دیدگاه جدیدی در رابطه با مدیریت دانش ظهور کرده است. این دیدگاه با تغییر پارادایم‌های زیر شکل گرفته است.

- دانش به منزله محصول یعنی کالایی که تولید و بازتولید می‌شود
- تبدیل رویکرد فنی - مدیریتی به رویکرد اجتماعی
- حرکت از معرفت شناختی مالکیتی در رابطه با دانش به سمت معرفت شناختی عمل که در آن عمل و انجام کار وابسته به دانایی است.

بنابراین نیاز به تجدید نظر در مدل‌های مدیریت دانش موجود و حرکت به سمت مدل مرجع مدیریت دانش احساس می‌شود. مدل مرجعی که بتواند پاسخگوی این سوال باشد: یک نظام پشتیبان مدیریت دانش چگونه می‌تواند رشد کرده، به مرحله عمل درآمد و مورد ارزیابی قرار گیرد؟ برای پاسخ به این سوال مدل مرجع مدیریت دانش سه مرحله‌ای شامل مرحله شناختی، مرحله عمل و منابع توسط ابوزید پیشنهاد شده است. این مدل می‌تواند در فرآیندهای پویای پردازش دانش مورد استفاده قرار گیرد. اولین مرحله شامل عناصری است که هر نظام مدیریت دانشی باید با آن در تعامل بوده یا بر اساس آن عمل نماید. مرحله دوم مقوله‌ای است که شامل فرآیندهای مورد نیاز برای پردازش عناصر مرحله اول است.

سومین لایه شامل عناصری است که پشتیبان عناصر لایه دوم هستند و لایه منابع است. در مرحله شناخت مجموعه‌ای از اشیاء مرتبط به هم تعریف می‌شود. بین مرحله بیرونی شناخت و مرحله درونی آن تفاوت وجود دارد. حوزه شناخت بیرونی مجموعه‌ای از عوامل است که سازمان می‌تواند در تعامل با آنها هویت خود را حفظ نماید، نظیر مشتری، تولیدکننده، شرکاء (توزیع‌کنندگان، فروشندگان، بانک‌ها) رقبای. عوامل درونی که سبب خودآگاهی سازمانی می‌شود شامل اهداف، فرآیندها، منابع، قواعد و پیامدهای تجاری و ... است. هر یک از عوامل فوق‌الذکر وابسته به خلق دانش است که بایستی با آن در تعامل بود و یا بر اساس آن کار کرد.

اگر چه بسیاری از عوامل سازمانی ثابت هستند، ولی ویژگی بارز عوامل دانش تغییر مداوم آن است. به همین دلیل لایه عمل مدل مرجع مدیریت دانش از دو مقوله از فرآیندهای دانش تشکیل شده است. در چرخه‌ی حیات یک سازمان، دانش سازمانی می‌تواند به شیوه‌های مختلف وجود داشته باشد و با مقوله‌های زیادی از قبیل خلق، کشف، ترکیب، برونی‌سازی، نگهداری، سازگاری، روزآمدسازی، ارزیابی شدن و ارزیابی کردن، قابل مشاهده شدن، واقعیت یافتن و ... در ارتباط باشد.

لایه منابع مدیریت دانش منابع ارتباطی و اطلاعاتی و ابزارهایی که از فرآیندهای پردازش دانش پشتیبانی می‌کند را شامل می‌شود (El-sayed, 2001).

دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله) در ارتباط با سرمایه فکری و مدیریت دانش

مقام معظم رهبری (مدظله) همواره در شرایط گوناگون، درباره توجه به مقوله دانش و چگونگی استفاده و کاربردی‌سازی آن نظرات زیادی را بیان نموده‌اند. در واقع با توجه به اینکه عصر حاضر عصر اطلاعات و دانش محسوب می‌گردد، یکی از محورهای مورد توجه رهبر معظم انقلاب (مدظله) موضوع دانش و بومی‌سازی آن در کشور می‌باشد. ایشان در دیدار با مسوولین، اساتید، دانشجویان و سایر اقشار مرتبط با دانش و علوم، نظرات و دیدگاه‌های روشنی را درباره دانش و مدیریت آن بیان نموده‌اند. این بیانات و دیدگاه‌ها و کشف و تفسیر رهنمودهای مستتر در آنها می‌تواند چراغ راه آینده دانش و مدیریت دانش در کشور باشد. ایشان در سخنان خود بارها فرآیندهایی چون تولید دانش، بکارگیری دانش، اکتساب دانش، تشخیص و ثبت دانش و انتشار و اشتراک دانش را بصورت مستقیم و غیرمستقیم مورد تأکید قرار داده‌اند و به نوعی بحث مدیریت دانش را در کشور دنبال و مسوولین و مردم را در این خصوص از رهنمودهای خود بهره‌مند نموده‌اند که فرازی از بیانات ایشان در این بخش مرور می‌گردد. ضمن اینکه در سیاست‌های کلی نظام اداری، ابلاغی در تاریخ 1389/1/31 اهمیت مدیریت دانش بدین‌گونه مورد تأکید قرار گرفته است: دانش‌بنیان کردن نظام اداری از طریق بکارگیری اصول مدیریت دانش و یکپارچه‌سازی با ابتناء بر ارزش‌های اسلامی (حسین‌خانی، 1392: 81). جدول ذیل برخی از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) را در ارتباط با سرمایه‌های فکری و مدیریت دانش نشان می‌دهد که در ادامه سعی شده تا مؤلفه‌ها و شاخص‌های مرتبط با مدیریت دانش از آنها استخراج و تبیین گردد.

جدول 2: بیانات مقام معظم رهبری در ارتباط با مدیریت دانش

ردیف	بیانات مقام معظم رهبری	مخاطب‌ها	تاریخ
1	ثروت واقعی یک کشور، نیروی انسانی آن کشور است؛ بخصوص اگر جوان و هوشمند باشد همه‌ی کشورها و همه‌ی رژیم‌های گوناگون عالم این جور نیست که وجود جوان‌ها را فرصت بدانند؛ نه، مثلا رژیم پهلوی حضور جوان‌ها و تحرک جوان‌ها را فرصت نمی‌دانست، تهدید می‌دانست این هم از آن حرفهایی است که استدلال کاملا متکی به آمار، برای آن ممکن است که حالا مجالش اینجا نیست آنها دلشان میخواست جوان‌ها حضور نداشته باشند، نه حضور علمی، نه حضور سیاسی، نه حضور اجتماعی، و خیلی چیزها ترویج می‌شد برای اینکه این حضور را تضعیف کنند. بزرگ‌ترین ثروت جمهوری اسلامی، در واقع نیروی انسانی او است. روحیه‌ی جهادی را بر روحیه‌ی تافته‌ی جداافتاده بودن ترجیح بدهید. یکی از پایه‌های محکم اقتصاد مقاومتی، اقتصاد دانش‌بنیان است، اساس کار در اقتصاد مقاومتی، اقتصاد دانش‌بنیان است، زیرا اقتصاد مقاومتی اقتصاد درون‌زا است، اقتصادی است که در داخل پایه‌های مستحکمی دارد که تکانه‌های بین‌المللی و جهانی و اقتصادی آن را از جا در نمی‌برد، این اقتصاد مقاومتی است، اقتصاد مقاوم	نهمین همایش ملی نخبگان فردا	1394/7/22
2	معروف است که امیرالمؤمنین(ع) در جنگ‌ها حتی آینده‌ی طرف مقابل خود را در نظر می‌گرفت، آن وقت شمشیر را فرود می‌آورد، با حساب و با کتاب. وقتی ایمان نبود آن جور است، وقتی شجاعت نبود، آن جور است، وقتی دانش نبود، ابزارهای در اختیار، در مقابل ابزارهای شیاطین کند خواهد بود، اینها همه لازم است دانش آموزی و دانش‌پژوهی خود را تقویت کنید. این ارتش هم متعلق به شما است، چند صباح دیگر شما سکان‌دار این مجموعه‌ی عظیم خواهید بود	بیانات دو دیدار روسای دانشگاهها	1394/08/20

ردیف	بیانات مقام معظم رهبری	مخاطب‌ها	تاریخ
	امروز در دنیا سرمایه‌داران بزرگ، کمپانی‌داران بزرگ، جهان‌خواران، قدرت‌طلبان، با مجهز شدن به علم و دستگاه‌های تبلیغاتی، بر سیاست دنیا دارند زورگویی می‌کنند و حکمرانی می‌کنند؛ هر ملت مستقلی که بخواهد بایستد، مورد دشمنی اینها است		
3	دنبال علمی باشیم که برای کشور لازم و نافع است، نه فقط برای حال کشور، بلکه برای ده سال بعد و بیست سال بعد کشور	مسئولان دستگاه‌های مختلف، فعالان اقتصادی و مدیران مراکز «علمی، رسانه‌ای، نظارتی»	92/12/20
4	بارها گفته‌ام که ما از یاد گرفتن از غربی‌ها و غیرغربی‌ها و بیگانه‌ها خجالت نمی‌کشیم، امتناع نمی‌کنیم	بیانات در دیدار معلمان استان فارس	1387/02/13
5	علم را بگیرد... اما شما هم تولید کنید و به دیگران بدهید. مواظب باشید تراز بازرگانی شما در این جا هم منفی نباشد	(بیانات مقام معظم رهبری در استادان و دانشجویان استان کردستان	1388/2/27
6	به آن پیر مجرب سابقه در و پیشکسوت هم نیاز داریم، به این جوان تازه از راه رسیده‌ی گرم متلالی از تحرک علمی و نشاط علمی و مایل به اینکه کار کند هم احتیاج داریم، باید جوری انجام بگیرد که از هر دو استفاده کنیم علم درون زاست که اقتدار می‌بخشد. این که مساله تولید علم و شکستن مرزهای علم را مطرح کردم، به خاطر این است و باید آن را جدی بگیرید	بیانات در دیدار جمعی از برجستگان و نخبگان علمی	1386/2/25
7	آنچه که پیشرفت هست، این است که ما از هر که و هر جور، همه دانش‌های مورد نیاز را فرا بگیریم و این دانش را به مرحله عمل و کاربرد برسانیم	دیدار با دانشجویان	85/8/18
8	امروز تولید علم یک جهاد است... باید هم علم را بیاموزیم و هم علم را تولید کنیم	زائران و مجاوران امام رضا (ع) در صحن جامع رضوی	1385/1/1
9	ما هر جا دانش را پیدا کنیم، آن را از آنها خواهیم گرفت، ما از گرفتن دانش ابا نداریم، ننگمان نمی‌کند شاگرد دیگران باشیم، اما ننگمان می‌کند که همیشه شاگرد باقی بمانیم	کارکنان مجتمع مس سرچشمه	1384/2/18
10	اسلام به علم، فراگیری آن و تعلیم دادن آن تحریص داشت... اسلام اصلا نسبت به علم، در درجه اول، ارزش علم را روی علم می‌برد، چه داشتن علم و آموختن آن به دیگران و چه فراگیری علم.	جوانان نخبه و دانشجویان	1383/7/5
11	نبی اکرم (ص) می‌فرمایند هر کاری که می‌خواهی انجام بدهی، با دانش و خرد انجام بده تماس علمی فی نفسه خوب است	اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های استان زنجان	1382/7/22
12	نخبگان علمی در هر رشته‌ای که هستند، باید برای تقویت و تولید علم در داخل تلاش کنند	برگزیدگان المپیادهای جهانی و کشوری و افراد ممتاز آزمون‌های سراری سال 80-81	1381/7/3
13	تعلیم باید طوری باشد که ذهن را بسازد، مغز را فعال کند و شوق به دانستن را در دل متعلم ایجاد نماید	مدیران و مسئولان آموزش و پرورش	1381/4/26
14	استعمار نخوست به ما یاد بدهد که دانسته‌های دیگران را چگونه هوشمندانه یاد بگیریم و خودمان آنها را بکار بیاندازیم	مسئولان و کارکنان وزارت نفت و مهندسان و کارگران اطفای حریق چاه‌های نفت کویت	1370/9/12
15	آن کسانی که بتوانند، حقیقتا امروز از آن روزهایی است که کسب علم فریضه	زنان پزشک سراسر کشور	1368/10/26

تاریخ	مخاطبها	بیانات مقام معظم رهبری	ردیف
		شرعی است، علاوه بر این که فریضه اجتماعی هم است	
		ما بایستی در همه بخش‌ها، از جمله در مسأله کسب دانش... نشان بدهیم که این امکان در اختیار اسلام است	

تجزیه و تحلیل دیدگاه‌های امام خامنه‌ای (مدظله)

با توجه به آنچه در جدول فوق ارائه گردید، با بررسی محتوای بیانات رهبر معظم انقلاب (مدظله)، مؤلفه‌های اصلی مدیریت دانش از دیدگاه ایشان استخراج گردیده است. این موارد شامل ده مولفه اصلی می‌باشد که در جدول شماره سه نشان داده شده است.

جدول شماره (3): مؤلفه‌های موثر بر سرمایه‌های فکری و مدیریت دانش از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله)

ردیف	مؤلفه‌های مدیریت دانش از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله)	تفسیر
1	آینده‌نگری	تولید و بکارگیری دانش با توجه به نیازهای آینده
2	لزوم توجه به پژوهش	توجه بیشتر به پژوهش و تحقیق جهت نیل به یافته‌های جدید و علمی
3	استقلال علمی	تلاش برای خودکفایی و استقلال از نظر دانش و علوم
4	اخلاق علمی	رعایت اخلاق در مباحث علمی
5	منابع انسانی	توجه به نیروی انسانی مستعد و نخبه در پیشرفت علمی کشور
6	اقتصاد دانش‌بنیان	استفاده از دانش جدید و بومی در پیشرفت‌های اقتصادی
7	تولید علم بر اساس نیازها	تولید دانش در زمینه‌های مختلف بر اساس بر طرف نمودن نیازها در جامعه
8	بکارگیری دانش	تلاش در راستای کاربردی‌سازی و اجرایی نمودن دانش تولیدی
9	اکتساب دانش	ایجاد زمینه‌های لازم و تلاش در راستای کسب دانش در همه زمینه‌ها
10	قدرت ملی	استفاده از علوم و دانش تولید شده و بومی در راستای افزایش توان و قدرت ملی

تمامی مؤلفه‌های فوق می‌تواند راه و مسیر کلی مدیریت سرمایه‌های فکری و دانش را با توجه به چشم‌انداز علمی و توسعه کشور را به روشنی ترسیم نماید. در واقع رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله) همواره با روشن‌بینی و آگاهی از شرایط داخل و خارج از کشور و همچنین تهدیدات آینده، به صورت مستمر بر توسعه و مدیریت علم و دانش در بخش‌های مختلف کشور تأکید دارند.

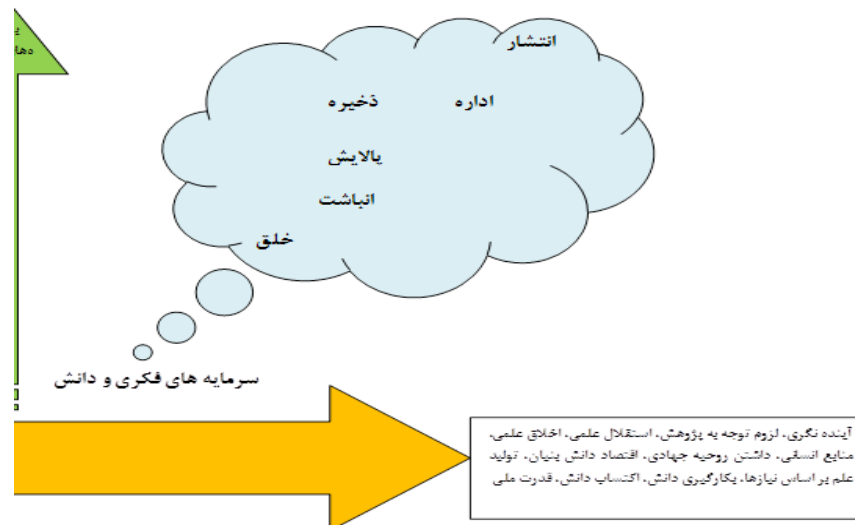
در یک مقایسه کلی، تمامی مؤلفه‌های مستخرج از نظریات رهبر معظم انقلاب (مدظله) می‌تواند با این مراحل شش‌گانه مدیریت سرمایه‌های فکری و دانش، ارتباط پیدا کند، که به صورت یک سیستم و به صورت چرخشی فرایند مدیریت سرمایه‌های فکری را فراهم می‌نماید. در جدول شماره چهار این ارتباط نشان داده شده است.

جدول شماره (4): ارتباط مؤلفه‌های مورد نظر رهبر معظم انقلاب (مدظله) با مراحل مدیریت سرمایه‌های فکری و دانش

عنوان مرحله‌ها						مؤلفه‌های مدیریت سرمایه های فکری از دیدگاه رهبری (مدظله)
انتشار	اداره	ذخیره	پالایش	انباشت	خلق	
*		*			*	آینده‌نگری
					*	لزوم توجه به پژوهش
*	*	*	*	*	*	استقلال علمی
			*		*	اخلاق علمی

*	*	*	*	*	*	منابع انسانی
*			*		*	اقتصاد دانش بنیان
		*	*		*	تولید علم بر اساس نیازها
*	*	*	*	*	*	بکارگیری دانش
	*	*			*	اکتساب دانش
*	*	*			*	قدرت ملی

بر اساس دیدگاه‌های مورد نظر مقام معظم رهبری (مدظله) و به توجه جدول شماره سه، جهت تحقق و ارتقای سرمایه‌های فکری و مدیریت دانش در کشور به معنای واقعی، نیاز به یک حلقه واسط می‌باشد که این فرایند را تسریع و بهبود بخشد. این حلقه‌های واسط بر اساس نظرات و دیدگاه‌های رهبر انقلاب (مدظله) می‌تواند شامل روحیه جهادی، بومی‌سازی و آموزه‌های دین مبین اسلام باشد. رهبر معظم انقلاب (مدظله) به داشتن روحیه جهادی در انجام امور تأکید دارند. روحیه جهادی می‌تواند در ایجاد اخلاق و انگیزه مضاعف در مباحث فکری راه‌گشا باشد. بومی‌سازی دانش نیز یکی از نیازها و حلقه‌های دستیابی به مولفه‌های مدیریت سرمایه فکری بر اساس دیدگاه رهبر معظم انقلاب (مدظله) می‌باشد. اکتساب و دانش و مبانی علم و بومی‌سازی آن بر اساس شرایط و نیازهای داخل کشور می‌تواند در رسیدن به مدیریت سرمایه فکری مطلوب گام مهم و اثر گذار باشد. در شکل شماره چهار ارتباط بین مؤلفه‌های مدیریت سرمایه‌های فکری از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله) و عوامل مؤثر بر ارتقای آن نشان داده شده است.

شکل 4: فرایند مدیریت دانش از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله)

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

آنچه از مطالعات فوق بر می‌آید بیانگر آن است که امروزه اطلاعات و دانش به یک منبع مهم تبدیل شده است بطوری‌که دانش سرمایه‌ی سازمان را تشکیل داده است. اجرای مناسب و موفق دانش، سازمان را در دستیابی به اهداف و نیل به چشم‌انداز یاری می‌نماید و دستاوردهای خوبی را در پی خواهد داشت. در اقتصاد مبتنی بر دانش، محصولات و سازمان‌ها براساس دانش زندگی

می‌کنند و می‌میرند و موفقترین سازمان‌ها، آنهایی هستند که از این دارائی ناملموس به نحو بهتر و سریع‌تری استفاده می‌کنند. مطالعات اخیر نشان داده که بر خلاف کاهش بازدهی منابع سنتی (مثل پول، زمین، ماشین‌آلات و غیره)، دانش منبع افزایش عملکرد کسب و کار است. در پژوهش حاضر که با هدف بررسی اندیشه‌های حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله) در زمینه مدیریت سرمایه‌های فکری و دانشی در جمهوری اسلامی ایران انجام گرفت، همانگونه که شرح آن گذشت با تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده از متن سخنرانی‌ها و بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) و همچنین سیاست‌های ابلاغی از طرف ایشان، مفاهیم اصلی استخراج گردید. امام خامنه‌ای (مدظله) در بیانات خود بر لزوم آینده‌نگری در زمینه‌ی کسب دانش، تأکید بر لزوم توجه به پژوهش، منابع انسانی، اکتساب دانش، تولید دانش و اشتراک دانش توجه داشته‌اند. ایشان در بیانات خود پیشرفت علمی را بدون هدایت الهی میسر ندانسته و مصداق آن را کشورهای پیشرفته دنیا و منجر به پدید آمدن چهره‌ی زشت استعمار دانسته‌اند. موارد ارائه شده از رهنمودهای مقام‌معظم‌رهبری (مدظله) به خوبی مسیر حرکت در راستای تحقق چشم انداز دانشی کشور را تبیین کرده و با بهره‌گیری از مدیریت دانش و فرایندهای مرتبط، چگونگی ایجاد ثروت از دانش و در نهایت ایجاد ارزش را تشریح می‌نماید.

منابع فارسی

- اژدری، علیرضا، 1388، مقالات علمی مدیریت www.SYSTEM.PARSIBLOG.com
- ایزدیان، زینب، عبداللهی، بیژن، کیانی، مراد، 1392، مدیریت دانش الگویی جهت مدیریت شرکتهای دان‌شبنیان مستقر در پارکهای علم و فن‌آوری، رشد فن‌آوری، فصلنامه تخصصی پارک‌ها و مراکز رشد، سال دهم، شماره 3.
- حسینخانی، نوراله، 1392، سرمایه‌های فکری، معنوی و انسانی در اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله)، اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله)، جلد چهارم، چاپ دانشگاه صنعتی مالک اشتر،
- حمزی، بهاره، 2012، ارائه چارچوبی برای طراحی و اجرای سیستم‌های مدیریت دانش از جنبه عوامل کلیدی، پایگاه مقالات علمی مدیریت.
- دهقان نجم، منصور 1388، مدیریت دانش و نقش آن در نوآوری سازمانی، ماهنامه مهندسی خودرو و صنایع وابسته شماره 10.
- رضانی، احسان، 1383، فریند مدیریت دانش، تدبیر، 147
- سروری اشلیکی، زهرا، 1391، مطالعه تئوریک تجربی نقش مدیریت دانش در نوآوری، کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان، دانشگاه مازندران.
- شائمی برزکی، علی (1384) شاخص‌های اندازه‌گیری مدیریت دانش و سرمایه فکری، سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، 1384.
- صیف، محمدحسن، عالی نژاد، حمید، صالحی، مسلم، 1384، سیستم‌ها و آینده مدیریت دانش، ماهنامه تدبیر-سال هفدهم - شماره 171
- عباسی، زهرا، 1386، مروری بر مدل‌های پیاده‌سازی مدیریت دانش در سازمان‌ها، اولین کنفرانس ملی مدیریت دانش، مرکز همایش‌های بین‌المللی رازی
- غنی زاده، محمود، 1385، تحقق سازمان‌های دانش محور در گرو استقرار دولت الکترونیک است. نشریه برنامه، شماره 237
- قربانی، صابر، 1388، چيستی مدیریت دانش، مجله کار و جامعه، شماره 116 و 117؛ از صفحه 48 تا 56
- گلی زاده، حسن، نجات سنگدهی، سیده منیژه، 1393، بررسی الزامات مدیریت دانش در اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، مجموعه مقالات همایش تبیین اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی).
- نصیری باری، حسین، فرهودی، عبدالحسین، صمیمی، مهدی، 1391، تبیین و مطالعه تطبیقی اندیشه‌های مقام معظم رهبری

- با نظریه های مدیریت، مجموعه مقالات همایش تبیین اندیشه های دفاعی امام خامنه ای (مدظله العالی).
- نعمتی شمس آباد، حسنعلی، ۱۳۹۳، از مبانی نظری تا نظریه های مدیریت دانش: بسط مدل مفهومی تأثیرپذیری مدیریت دانش از تئوری دانش، دوفصلنامه علمی تخصصی اسلام و مدیریت، صفحات 7-33
 - مرادپیری سیدهادی، (1391)، "روش شناسی و مؤلفه های اندیشه دفاعی حضرت امام خامنه ای (مدظله)"، مجموعه مقالات اولین همایش تبیین اندیشه های دفاعی امام خامنه ای، جلد اول، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران

بیانات رهبر معظم انقلاب

- بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار گروهی از زنان پزشک سراسر کشور 1368/10/26
- بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار وزیر و جمعی از مسئولان و کارکنان وزارت نفت و مهندسان و کارگران اطفای حریق چاه های نفت کویت 1370/9/12
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مدیران و مسئولان آموزش و پرورش 1381/4/26
- بیانات حضرت آیت الله خامنه ای در دیدار جمعی از برگزیدگان المپیادهای جهانی و کشوری و افراد ممتاز آزمون های سراری سال 80-81-1381/7/3
- بیانات مقام معظم رهبری در پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی 1382/2/22
- بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه های استان زنجان 1382/7/22
- بیانات در دیدار اساتید و طلاب مدرسه آیت الله مجتهدی، 1383/3/21
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جوانان نخبه و دانشجویان 1383/7/5
- بیانات رهبر معظم انقلاب در جمع کارکنان مجتمع مس سرچشمه 1384/2/18
- بیانات حضرت آیت الله خامنه ای در جمع زائران و مجاوران امام رضا (ع) در صحن جامع رضوی 1385/1/1
- بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار دانشجویان، 1385/8/18
- بیانات حضرت آیت الله خامنه ای در جمع اساتید دانشگاه های استان خراسان در دانشگاه فردوسی مشهد 1386/2/25
- بیانات حضرت آیت الله خامنه ای در جمع اساتید دانشگاه های استان خراسان در دانشگاه فردوسی مشهد 1386/2/25
- بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار نخبگان علمی سرار کشور 1378/7/19
- بیانات مقام معظم رهبری در استادان و دانشجویان استان کردستان 1388/2/27
- بیانات مقام معظم رهبری در سال 1389/8/19
- بیانات حضرت آیت الله خامنه ای رهبر انقلاب اسلامی در جمع صدها نفر از مسئولان دستگاه های مختلف، فعالان اقتصادی و مدیران مراکز «علمی، رسانه ای، نظارتی» 92/12/20
- بیانات در مراسم دانش آموختگی دانشجویان دانشگاه های افسری ارتش جمهوری اسلامی، 1394/07/08
- بیانات در دیدار شرکت کنندگان در نهمین همایش ملی نخبگان فردا، 1394/7/22

منابع لاتین

- Abou- Zeid, El-sayed, "A knowledge management reference model". Journal of Knowledge Management, vol 6 (5), (2002), 486- 499.
- Brito, E., Cardoso, L. and Ramalho, C. (2010). "Knowledge Management in Local Government Sector: the Role

Archive of SID

- of the Quality Certification”, European Conference on Intellectual Capital 2, Portugal, pp.127-166
- Cardoso. (2010).”Role of Organizational Commitment in Knowledge Management: Exploring a Relationship”, European Conference on Knowledge Management 11, Portugal, pp.209-217.
 - Dalkir, Kimiz (2005). Knowledge Management in Theory and Practice. Amsterdam: Elsevier.
 - Debowski, Sh. (2006), Knowledge Management. Milton: John Wiley & Sons.
 - Dorine Andrew, " Audience – Specific online Community Design “communication of the ACM, April 2002.
 - Glaser, R. (1998), Measuring the knower: toward a theory of knowledge equity, California Management Review, Vol. 40, No. 3: 175-194.
 - Johnson, J. David (2009), Managing Knowledge Networks, Cambridge University Press.
 - Marquardt, J. M, 2006, Building the learning organization: Mastering the five elements for cooperate learning.
 - Ndlela, L.T., du Toit, A.S.A. (2001).”Establishing a knowledge management programme for competitive advantage in an enterprise”, International Journal of Information Management 21, pp.151-165.
 - Toffler, A. (1990), Power shift: knowledge, wealth and violence at the Edge of the 21st century, New York: Bantam Books.